

Izvorni znanstveni članak
UDK 347.91/95:949.75

SUDSKI PROCESI STJEPANU RADIĆU U OSIJEKU 1912. GODINE

Bosiljka Janjatović

Od početka svoga političkog djelovanja potkraj osamdesetih godina 19. stoljeća Stjepan Radić još je kao srednjoškolac, a zatim kao student, bio progonjen, zatvaran i osuđivan zbog političkih gledišta i govora protiv vladajućeg poretka u Hrvatskoj, koja je sve do kraja prvoga svjetskog rata pripadala u upravnom pogledu pod ugarsku polovicu Austro-Ugarske monarhije. U vrijeme kad se mladi Radić, kao sedamnaestogodišnjak pojavio u političkoj javnosti (1888.) svojim prosvjedom protiv hrvatskog bana, Mađara Khuena Héderváryja, Hrvatska je bila izložena mađarizaciji, a s njom u vezi s brojnim negativnim posljedicama u gospodarskom, političkom i kulturnom razvoju, koje su sve rezultirale neravnopravnošću Hrvatske i hrvatskog naroda u odnosu na Mađare, ali i Nijemce. Hrvatska politička oporba je prosvjedovala, ali vlasti uglavnom nisu prihvaćale ni razgovor o promjenama.¹ Situacija se nije bitno mijenjala ni nakon odlaska Khuena Héderváryja, nakon narodnog pokreta 1903. Štoviše, u godinama uoči Prvoga svjetskog rata, politička situacija kao i gospodarske i kulturne prilike, ni nadalje nisu obećavale perspektivu Hrvatskoj. Vladajući je poredak svim sredstvima pravne države, ali i brojnim nezakonitim postupcima, nastojao suzbiti hrvatsku političku oporbu, a pogotovo su se na udaru našli Hrvatska pučka seljačka stranka (osnovana 1904.) i njezin vođa Stjepan Radić zbog zahtjeva za samostalnošću i nezavisnošću Hrvatske u sklopu zahtjeva za promjenama u unutrašnjoj organizaciji Monarhije.²

1.

Organi vlasti strogo su pratili svaki Radićev korak, svaku riječ u nastajanju da suzbiju njegovu političku djelatnost.³ Ostalo je to vrijetiti čak i onda kad je Radić bio

¹ S tim u vezi valja istaknuti sudski proces protiv pedesetak studenata (uglavnom s Pravnog fakulteta) u Zagrebu u jesen 1895. zbog spaljivanja mađarske zastave. Među uhićenima, optuženima i osuđenima bio je i Stjepan Radić, koji je bio i najviše kažnjen - sa šest mjeseci strogoga zatvora. (Usp. Hrvatski djaci pred sudom. Stenografski izvještaj o glavnoj razpravi proti hrvatskim sveučilišnim djacima obdržanoj pred. kr. sudbenim stolom u Zagrebu dne 11.-16. studenoga 1895. (Preštampano iz "Obzora"), Zagreb 1995., pretilsak s naslovom na koricama "Hrvatski daci pred sudom. Stenogram sudjenja hrvatskim sveučilištarcima u Zagrebu 1895.")

² O prilikama tog vremena u Hrvatskoj usp. Josip Horvat, *Politička povijest Hrvatske*, Zagreb 1938. i 1989., knj. 1, 222 i d.

³ O tome npr. svjedoči interpelacija dr. Josipa Franka Hrvatskom saboru 7. prosinca 1896. u kojoj je taj lider Čiste stranke prava, opisao ponašanje vlasti spram S. Radića kad je ovaj boravio u Kutini. Po nalogu

izabrani narodni zastupnik u Hrvatskom saboru.⁴ Tako je bilo i u travnju 1911. godine prigodom agitacije HPSS-a i Radića u Slavoniji. Kotarski predstojnik u Županji Janko Sokolić, režimski poslušnik, htio je uhititi Radića, onemogućiti održavanje skupština HPSS-a u Rajevu selu, Soljanima i Vrbanji i tom je prigodom došao najprije u verbalni, a zatim i fizički sukob sa S. Radićem, ali ipak nije uspio spriječiti održavanje tih skupština (24. travnja 1911.).⁵ Bio je to ujedno povod Sokoliću da Radića 5. svibnja 1911. prijavi državnom odvjetništvu u Osijeku i da zatraži krivičnu istragu protiv njega; znakovito je u toj prijavi što je J. Sokolić naglasio da je čuo kako će Radić održavati skupštinu u Rajevu selu, pa da je zato krenuo u to mjesto.⁶ Već sljedećeg dana dr. V. Aleksander, državni tužilac u Osijeku⁷, izvijestio je Državno nadodvjetništvo u Zagrebu da je naložio sucu istražitelju osječkog Sudbenog stola da protiv Radića odredi istražni zatvor - kako ne bi mogao utjecati na svjedoke, i provede istragu; potrebu uhićenja V. Aleksander je obrazložio time što je Radić "glasom uredovne prijave na samom činu zatečen". Posebno je naglasio da Radića ne štiti imunitet jer je "na samu djelu zatečen".⁸ Ujedno je državni tužilac zatražio od suca istražitelja da napiše "uhitnu zapovied prema kojoj se okrivljeni imade po kr.(aljevskom) redarstvenom povjereničtvu u Zagrebu uhititi i predati u uze ovog sudbenog stola".⁹ Radić je tada živio u Zagrebu, pa se nakon spomenutih skupština u Slavoniji vratio kući. Čelnik zagrebačkog redarstva dr. Šporčić pokušao je 8. svibnja uhititi Radića u njegovu stanu u Međašnjoj ulici; uručio mu je

općinskog bilježnika za Popovaču Ilije Radosavca, Radić je uhićen bez posebna povoda, ali zbog straha da ne bi bunio građane Kutine i usprkos prosvjedima odveden je u Dugo Selo, gdje su ga morali pustiti jer nije bilo nikakve stvarne optužbe protiv njega. (Stenografski zapisnici Sabora kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, polugodište 1892.-1897. od CXLII. do uključivo CLXXVIII. saborske sjednice od 19. studenoga 1896. do 20. travnja 1897., Zagreb 1897., sv. V, 3000-3003).

⁴ Usp. Stjepan Radić, Devet seljačkih zastupnika izabranih prvi put po proširenom izbornom pravu u banskoj Hrvatskoj. Pogled na politički njihov rad (sa slikama), Zagreb 1912., 46-52.

⁵ Sve su se skupštine održavale u seljačkim kućama, kako svi okupljeni, a bilo ih je u Rajevu selu od 200 do 300 seljaka, te vjerojatno toliko u drugim spomenutim mjestima, nisu mogli ući u prostorije gdje se održavala skupština, otvoreni su prozori pa su okupljeni mogli slušati Radićev govor. To je bio argument Sokoliću da optuži Radića kako drži javne nedopuštene skupštine, a Radiću da se brani da je održavao "pouzdaničke sastanke" u zatvorenom.

⁶ Hrvatski državni arhiv (dalje: HDA), Državno nadodvjetništvo (dalje: DN), K 37/1914, "Stjepan Radić kaznene povriede imuniteta" (dalje: DN, K 37/1914), dopis kotarske oblasti u Županji Državnom odvjetništvu u Osijeku od 5. V. 1911. br. 22 Pr 1911. U dopisu je J. Sokolić detaljno opisao svoje viđenje događaja u Rajevu selu, Soljanima i Vrbanji 24. travnja 1911. i istaknuo je svoju namjeru da uhititi Radića zbog verbalnih napada na "oblasti", kao i zbog toga što ga je Radić izbacio iz prostorije u Soljanima kad ga je htio uhititi. Nadalje, Sokolić je naglasio da je dao uhititi neke osobe koje su pomagale Radiću (tako Poldu Galovića iz Soljana, koji je zatim policijski kažnjen), a također je raspisao tjeralicu za Radićem obavijestio zagrebačko redarstvo da Radića uhititi, ali je ustanovio da je Radić oputovao u Krakov. Na kraju je naveo i brojne svjedoke za istinitost svojih tvrdnji; bili su to općinski bilježnik, učitelj, mjesni trgovci, itd.

⁷ On je još jedanput odlučivao o Radićevoj sudbini. Tijekom 1919. bio je državni tužilac u Zagrebu, a sljedeće, 1920. bio je u istom gradu državni nadodvjetnik. U to je vrijeme Radić bio u dugotrajnom zatvoru, a u srpnju 1920. izveden je pred sud - zbog političke svoje djelatnosti; tada je osuđen na dvije i pol godine državnih uza.

⁸ Aleksander se pozvao na zakonski članak od 16. V. 1867., koji je potvrdila i Zemaljska vlada Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 21. III. 1879. br. 735.

⁹ HDA, DN K 37/1914, prijava V. Aleksandera Državnom nadodvjetništvu br. 43/1-1911 Prs od 6. V. 1911.

uhidbeni nalog suca istražitelja iz Osijeka u kojem je pisalo da je Radić "silovitim položanjem ruke i prieteći se, te vičući prema kr. kotarskom predstojniku Janku Sokoliću: 'Evo hulje, koja me opet progoni', i držeći ga pri tom za prsa, počinio zločinstvo javnog nasilja slučaj III., a buntovnim govorima na skupštinama protuzakonito sazvanim zločin smetanja javnoga mira".¹⁰ Radić se suprotstavio uhićenju ističući da je on legalno izabrani narodni zastupnik i da će se pokoriti jedino oružanoj sili, a da ovo uredovanje smatra povredom svoga zastupničkog imuniteta. Šporčić je na to odustao od uhićenja, a o svemu je sastavljen zapisnik.¹¹

Kako bi se oslobodio optužbi, Radić je pokušao izboriti primjenu svoga zastupničkog imuniteta u ovom slučaju. Zatražio je 10. V. 1911. od Predsjedništva Hrvatskog sabora da ga zaštiti kao izabranog narodnog zastupnika.¹² Radić je u toj prijavi naveo da je njegov imunitet narodnog zastupnika povrijeđen u tome što ga je kotarski predstojnik J. Sokolić pokušao 24. travnja 1911. uhititi, što je državno odvjetništvo u Osijeku naredilo sucu istražitelju Miloševiću da provede protiv njega istragu i da odredi istražni zatvor, što je spomenuti sudac istražitelj tražio od zagrebačkog redarstva da ga uhiti i što je povjerenik zagrebačkog redarstva dr. Šporčić pokušao izvesti uhićenje. No, Predsjedništvo Sabora je Radićevu prijavu tada zanemarilo s obrazloženjem da Sabor ne zasjeda.¹³

Radić je uhićen u svojoj tek otvorenoj knjižari u vlastitoj kući u Međašnjoj ulici u Zagrebu potkraj siječnja 1912. nekoliko dana nakon imenovanja Slavka Cuvaja na bansku čast, dva dana prije nego je novi ban raspustio Hrvatski sabor, u vrijeme kad su počela nova režimska onemogućavanja hrvatske oporbe. Radić je najprije odveden u Sudbeni stol u Zagrebu, a zatim je, vezan, otpraćen u Osijek.¹⁴ Sada je dr. V. Aleksander imao prigodu da podigne optužnicu protiv njega, a Sudbeni stol u Osijeku da organizira sudski proces. Režim je to poduzeo s vjerojatnom namjerom da Radića što strože kazni zbog njegova sukoba s J. Sokolićem, ali i njegove ukupne političke djelatnosti; ta tvrdnja utemeljena je u tijeku dvaju sudskih procesa u Osijeku, a proizlazi i iz ukupna odnosa austro-ugarskih vlasti spram Radića već do tog vremena, a dakako i kasnije.

V. Aleksander je zasigurno imao spise u pripremi jer je 21. veljače 1911. pred Sudbenim stolom u Osijeku podigao optužnicu protiv S. Radića "radi zločina javnog nasilja III. slučaja, prestupka § 279 k.(aznenog) z.(akona) i prekršaja § 312 k.(aznenog) z.(akona)".¹⁵ Na početku optužnice navedene su Radićeve generalije i popis svih dota-

¹⁰ Citirano prema: Bogdan Krizman: Korespondencija Stjepana Radića 1885.-1918, Zagreb 1972., 35.

¹¹ Isto; Stjepan Radić, Moj politički životopis, objavljeno u: S. Radić, Politički spisi. Autobiografija (članci) govori rasprave, Zagreb 1911., priredio Zvonimir Kulundžić, 80.

¹² HDA, KN K 37/1914., dopis Predsjedništva Zemaljske vlade u Zagrebu br. 1930 Pr od 23. V. 1911. upućen Državnom nadovjetništvu u Zagrebu u kojem se kaže da im šalju spis Predsjedništva Hrvatskog sabora od 12. V. 1911. br. 591 zajedno s Radićevim podneskom od 10. V. 1911. kojim on prijavljuje povredu svoga zastupničkog imuniteta. Međutim, tog spisa danas nema.

¹³ Isto, koncept dopisa Državnog nadovjetništva u Zagrebu upućen državnom odvjetniku u Osijeku 5. ožujka 1912.

¹⁴ Milan Marjanović, Stjepan Radić, Beograd 1937., 106. Taj autor ističe da je to bilo 25. siječnja 1912. U tu tvrdnju možemo posumnjati jer Marjanović netočno kaže da je 25. siječnja raspušten i Hrvatski sabor; više o prilikama u Hrvatskoj Horvat, Politička, n. dj. 314.

¹⁵ Danas je optužnica sačuvana i dostupna u prijepisu koji se čuva u HDA, DN, pod signaturom navedenom u bilj. 5. Naime, V. Aleksander je poslao taj prijepis Državnom nadovjetništvu u Zagreb 22. III.

dašnjih kazni, ali bez podataka o sudu kojih ih je izrekao, bez opisa inkriminacija te datuma kad su kazne izrečene.¹⁶ Te su kazne bez sumnje navedene zato da se računaju kao "otegotna okolnost".

Tužilac je optužnicu podijelio u tri dijela, tj. zbog Radićevih skupština u Rajevu selu, Soljanima i Vrbanji. Optužio je Radića za održavanje nedopuštene skupštine HPSS-a u Rajevu selu 24. travnja 1911., za izazivanje otpora okupljenog naroda protiv kotarskog predstojnika J. Sokolića, te za vrijeđanje i prijetnje tom dužnosniku kad je ovaj htio raspustiti skupštinu, ocijenivši je javnim, a od vlasti nedopuštenim skupom. Poseban dio optužnice odnosio se na zbivanja u Soljanima istog dana; navedenim inkriminacijama tužilac je dodao da se tada Radić "opro kotarskom predstojniku rukama" i dalje ga vrijeđao. Za skupštinu u Vrbanji, također tog dana, tužilac je naveo da je Radić "izazivao narod na mržnju proti vlasti", vrijeđajući i nadalje J. Sokolića, koji ga je slijedio iz mjesta u mjesto.¹⁷ Na kraju je tužilac predložio da se glavna rasprava protiv S. Radića održi pred Sudbenim stolom u Osijeku i imenovao je brojne svjedoke. U obrazloženju optužnice interpretirao je iscrpno tijekom događaja u sva tri spomenuta mjesta, ističući i nadalje spomenute inkriminacije. Naveo je da je Radić u tijeku istrage odbijao takvu interpretaciju događaja tvrdeći da je on kao narodni zastupnik zajedno s narodnim zastupnikom HPSS-a Matom Babogredcom¹⁸ održavao "pouzdanicheke sastanke" HPSS-a, pa da J. Sokolić uopće nije imao razloga za intervenciju i raspuštanje skupština, a kamoli za uhićenje. Tužilac je nadalje istaknuo da se Radić pozivao i na svoj zastupnički imunitet, ali je ocijenio da u tome nema pravo jer je zatečen na djelu.¹⁹

Kako se može zaključiti iz presude osječkoga Sudbenog stola br. I 483 - 1911. od 11. III. 1912. glavna rasprava je vođena 6., 7., 8., 9. i 11. ožujka 1912. Sudu je predsjedao Dragutin Becić uz nazočnost Mije Lenčeka, kao suca i Franje Radočaja, kao "perovođe".²⁰

Radića je branio dr. Franjo Papratović.²¹ On je u tijeku priprema glavne rasprave aktualizirao Radićevu prijavu o povredi imuniteta, ali je ta njegova akcija bila bez uspjeha.²² Režimu je očito bilo stalo da Radića kazni.

1912. i obavijestio ga da je to uradio u skladu s nalogom br. 343 Prs od 6. XI 1911., koji, međutim, nije sačuvan; no taj podatak svjedoči da je optužnica bila u pripremi.

¹⁶ U optužnici se navodi da Radić ima 40 godina, otac je troje djece i deklarira se književnikom. Navedena je jedna kazna od 6 mjeseci stroga zatvora, jedna kazna istog stupnja od 4 mjeseca, jedna od 4 mjeseca tamnice, jedna od 3 tjedna zatvora uz globu od 50 kruna, te na kraju 4 dana zatvora. Sve su kazne, precizira se dalje u optužnici, izrečene zbog povrede javnog reda i mira, a posljednja se odnosila na prekršaj iz prava o sakupljanju.

¹⁷ J. Sokolić je, kako je to istaknuo u svom izvješću od 5. V. 1911., krenuo za Radićem u Soljane u nadi da će povesti sa sobom i oružnike iz Drenovaca, ali su oni tog dana, koji je bio crkveni god, otišli u Gjurici, pa je tako kotarski predstojnik ostao bez oružničke potpore.

¹⁸ O njemu usp. Radić, Devet seljačkih zastupnika izabranih prvi put po proširenom izbornom pravu u banskoj Hrvatskoj. Pogled na politički njihov rad (sa slikama), Zagreb 1912., 3 - 7.

¹⁹ Vidi bilj. 8 i 9.

²⁰ O Beciću i Lenčeku, koji su kasnije bili vijećnici Stola sedmorice usp. Imenik dostojanstvenika, činovnika i javnih službenika Kraljevina Hrvatske i Slavonije 1918., Zagreb 1918., 93.

²¹ On je zajedno s Radićem 1895. bio osuđen u Zagrebu zbog spaljivanja mađarske zastave. Vidi bilj. 1.

²² Papratović je zatražio od Predsjedništva Sabora prijepis spomenute Radićeve prijave iz 1911. i "uredovnu potvrdu" da će ta prijava biti predložena sljedećem saborskom zasjedanju na rješenje. Dobio je

I presuda je osim navođenja Radićevih generalija citirala popis kazni na koje je Radić bio osuđen.²³ Suci su ocijenili da je Radić kriv zbog održavanja nedopuštenih skupština u Rajevu selu, Soljanima i Vrbanji i zato je po § 330 kaznenog postupnika osuđen na 4 mjeseca zatvora; ujedno je trebao platiti troškove postupka, ali je ipak ocijenjeno da su oni neutjerivi zbog njegova imovnog stanja. U presudi su "otegotne okolnosti" u izricanju presude bile "stečaj prestupka i opetovanje prekršaja". Ipak bilo je i "olakotnih okolnosti" - djelomično priznanje čina i "žestoko ganuće srca".²⁴

2.

Ovom sudskom presudom nije bio zadovoljan ni Radić ni državni tužilac V. Aleksander. Oni su podnijeli "ništovnu žalbu" Stolu sedmorice u Zagrebu. Radić je vjerojatno tražio poništenje kazne.²⁵ Državni tužilac je odmah nakon proglašenja presude najavio žalbu, a nekoliko dana kasnije, tj. 19. ožujka 1912. uložio je žalbu Stolu sedmorice u Zagrebu. U obrazloženju je V. Aleksander naveo da Sudbeni stol u Osijeku nije uvažio, iako su to i svjedoci potvrdili, da se J. Sokolić kao "poglavarstvena osoba dana 24. travnja 1911. u Soljanima nalazio u izvršavanju svoje službe i u tom izvršavanju proglasio skupštinu u ime zakona raspuštenom i pozvao narod da se razidje". Usto, naglasio je dalje tužilac, zbog Radićeva utjecaja na raspoloženje okupljenih, J. Sokolić je "bio prisiljen odustati od uredovanja i odrediti da redari skupštinu raztjeraju, što im ipak za rukom pošlo nije". Za navedeno tužilac je dakako smatrao krivim S. Radića koji je "poduzeo otporni čin ... u nakani, da onemogućiti poglavarstvenoj osobi raspust skupštine, te je tim svojim otpornim činom prisilio tu osobu da od svog uredovanja odustane".²⁶

prijepis Radićeve prijave i odgovor da je cijela stvar bespredmetna jer se po poslovniku ne mogu "podnesci" jednom zasjedanju predlagati drugom. (HDA, DN, K 37/1914. koncept dopisa Državnog nadodvjetništva u Zagrebu državnom odvjetništvu u Osijeku od 5. III. 1912.). Valja napomenuti da je Sabor ipak rješavao tu Radićevu prijavu, ali tek 1. travnja 1914. kad je on već odavno izdržao kaznu dodijelenu od suda u Osijeku, ali je isto tako odbijen s obrazloženjem da je uhvaćen na djelu. Državno je nadodvjetništvo još dodalo da se odmah postupilo po prijavi J. Sokolića, ali kako je Radić bio u inozemstvu nije se mogao provesti cijeli postupak, pa zbog toga ne vrijedi prigovor kako je postupak protiv Radića proveden tek 1912. (Isto, dopis Državnog nadodvjetništva br. Pr 455 od 24. IV. 1914. upućen vladi i dopis Odjela za pravosuđe Zemaljske vlade br. 9854/II. od 27. IV. 1914. upućen Državnom nadodvjetništvu.).

²³ Danas je ta presuda (broj I - 483 - 1911), sačuvana u prijepisu, dostupna u HDA, SSZ Stjepan Radić, kut. 1. Bila je prilog dopisu Sudbenog stola u Osijeku br. I - 483/85/911 upućenog Sudbenom stolu u Zagrebu 7. VI. 1920. u vrijeme priprema sudskog procesa protiv S. Radića i održanog, kako je već rečeno, u srpnju 1920. Popis kazni je gotovo isti kao i u optužnici iz veljače 1912. (vidi bilj. 9). Razlika je u tome što se u presudi spominje i zatvor od 14 dana i globa od 105 kruna "radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja", te kazna zatvorom od devet dana "radi prekršaja suprot javnim ustanovama i naredbama", kao i eventualna globa od 40 kruna u slučaju da ne bude zatvora od 4 dana. Do razlika u odnosu na optužnicu došlo je vjerojatno zato što je sud još posebno istraživao Radićeve kazne do toga vremena.

²⁴ Isto. Valja napomenuti da je Radić u vrijeme sudskog procesa srpnja 1920. u Zagrebu istaknuo da je sud u Osijeku 1912. spram njega bio mnogo humaniji nego ovaj, karadžordevičevski, osam godina kasnije. (HDA, SSZ, Stjepan Radić, kut. 1).

²⁵ Ta žalba nije danas dostupna, a možda i nije sačuvana. Vjerojatno se Radić i tu pozivao na svoj zastupnički imunitet; ta pretpostavka ima uporište u činjenici da Radićeva predstavka Predsjedništvu Hrvatskog sabora nije rješavana sve do 1914. godine.

²⁶ HDA, DN K 37/1914., spis br. I - 704/11 - 1911. od 19. III. 1912.

Stol sedmorice je 29. i 30. travnja 1912. održao javnu raspravu na kojoj su razmatrane te žalbe. Sudom je predsjedavao dr. Stjepan Posilović.²⁷ Državno nadodvjetništvo je zastupao Milan Accurti, zamjenik državnog nadodvjetnika, a obranu je i na ovom sudu predstavljao spomenuti dr. Franjo Papratović. Nakon rasprave 30. travnja je proglašena "vrhovna osuda". Radiću je smanjena kazna na tri mjeseca zatvora, a određeno je da se ima računati od dana proglašenja "vrhovne osude", tj. od 30. travnja 1912.

Međutim, uvaženi su i zatjevi tužilaštva za inkriminacije protiv Radića zbog događaja u Soljanima, tj. za to što je nasiljem prisilio J. Sokolića da odustane od uređivanja - točnije zato što ga je izbacio iz prostorije u kojoj je održavana skupština. Stol sedmorice je odredio da se protiv Radića provede nova sudska rasprava pred Sudbenim stolom u Osijeku.²⁸

Nova sudska rasprava protiv Radića, koji se nalazio u zatvoru, održana je od 23. do 25. svibnja 1912. pred Sudbenim stolom u Osijeku. Sada su sudske vijeće činili: predsjednik - Đuro Petrović i suci - Ladislav Bauer, dr. Hugo Schubert, dok je "perovođa" bio i ovaj put F. Radočaj. Radića je i dalje branio dr. F. Papratović. Suci su presudom od 25. svibnja 1912. Radića proglasili krivim zato što je J. Sokolića 24. travnja 1911. u Soljanima izbacio iz kuće u kojoj se održavala HPSS-ovska skupština. Osudili su ga strože nego za inkriminacije u vezi s održavanjem, po mišljenju tužioca i suda, nedopuštenih skupština. Odmjerali su mu kaznu od tri mjeseca "teške tamnice ... pooštrene jednim postom svakog mjeseca".²⁹ Iako su suci ocijenili da bi Radić morao snositi troškove sudske postupka, ipak su ih proglasili neutjerivima.³⁰

Protiv ove presude Radić je uložio "ništovnu žalbu" Stolu sedmorice u Zagrebu, ali ju je ovaj sud odbio svojom "vrhovnom osudom" 22. lipnja 1912. br. 3722 i potvrdio je spomenutu osudu Sudbenog stola od 22. svibnja 1912. godine.³¹

Tako je Radić u ta dva sudska procesa 1912. u Osijeku dobio dvije kazne od po tri mjeseca stroga zatvora, odnosno "teške tamnice". U kolovozu 1912. bio je pušten.³² Bili su to primjeri režimskog obračuna s hrvatskom političkom oporbom u kojoj je Stjepan

²⁷ Uz njega su bili nazočni suci Dragutin Markovac, Dragutin Gjuričić, Hinko Gregorčin, Emanuel Thaller, te pomoćni izvjestitelji istog suda Mijo Heim i Vatroslav Hondl kao i tajnik Stola sedmorice dr. Ernest Čimić, kao perovođa. Valja dodati i da je kasnije, u karadorđevićevskoj Kraljevini SHS, dr. E. Čimić bio kraljevski namjesnik u Hrvatskoj 1923. i 1924.

²⁸ Prijepis te presude br. I - 483 - 1911/42 čuva se danas u HDA, SSZ, Stjepan Radić, kut. 1. (Vidi bilj. 23.) I u toj su presudi nabrojene dotadašnje kazne Radiću po istom sistemu kao i optužnica i presuda Sudbenog stola iz veljače, odnosno ožujka 1912. s tom razlikom što se navodi jedna kazna od 10, a ne od 9 dana kako se to citira u presudi od 11. III. 1912. Sudbenog stola u Osijeku.

²⁹ Kaznu posta Radić je zaradio i osam godina kasnije od karadorđevićevskog suda srpnja 1920. u Zagrebu. Tada je zbog svoje političke djelatnosti osuđen uz spomenutu kaznu od dvije i pol godine državnih uza i na post i samicu I. XII. svake godine dok je u zatvoru zato što je prosvjedovao protiv načina stvaranja Kraljevstva SHS 1. prosinca 1918.

³⁰ Ova presuda (broj I - 483 - 1911/80), kao ovjerovljeni prijepis iz 1920., danas se čuva u HDA, SSZ, Stjepan Radić, kut. 1. Vidi bilj. 23.

³¹ Isto. Stol sedmorice je tu presudu uputio 6. srpnja 1912. Sudbenom stolu u Osijeku, a ovaj je istog dana o tome poslao obavijest dr. F. Papratoviću.

³² Čini se da ipak nije primijenjena spomenuta odluka Stola sedmorice da se prva kazna računa od 30. travnja 1912. na dalje, nego je vjerojatno uzeto u obzir da je Radić uhićen u siječnju 1912. Međutim, ta pretpostavka možda i nije točna jer je Radić u svojem već spomenutom političkom životopisu, na str. 81 (vidi bilj. 11) napisao da je u Osijeku ostao sve do kolovoza 1912., "kad me opet prepratiše u Zagreb gdje sam

Radić tada imao važno mjesto ne samo po svojoj političkoj djelatnosti nego i po broju kazni koje su mu organi vlasti izricali. Ipak, te kazne, pa i ove u Osijeku Radića nisu sprječavale da i nadalje ostane nepokoreni "puntar".

Zusammenfassung

DIE RICHTSPROZESSE GEGEN STJEPAN RADIĆ IN OSIJEK
IM JAHRE 1912

Bosiljka Janjatović

In diesem Beitrag werden auf Grund von Archivmaterial zwei Gerichtsprozesse gegen Stjepan Radić in Osijek im März, bezw. im Mai 1912 gebracht. Das sind Beispiele, die deutlich machen sollen, wie das herrschende Regime der österreich-ungarischen Monarchie durch Rechtsmittel, aber auch durch die Auslegung bestehender Gesetze als Mittel der Repression, versuchte, die kroatische politische Opposition, insbesondere Stjepan Radić, den Führer der Kroatischen Volks- und Bauernpartei, unmöglich zu machen, bezw. auszuschalten.

dovršio jednu kaznu koju, međutim, pronađoše negdje u spisima, dok me je Sud radi takozvane Sokolićeve afere pustio na slobodu".

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS

Ivan KAMPUŠ

Ivica PRLENDER

Tomislav RAUKAR

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu
Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 140 kuna

Izdanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Garićgradska 6 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, travanj 1997.